

آستونک خیلی قدیم ها

www.ketab.ir

مهدی علمداری (م.آشنا)

سرشناسه: علمداری، مهدی، ۱۳۱۱
عنوان و نام: آستونک خیلی قدیم‌ها/ مهدی
علمداری تنظیم و ویرایش
پدیدآور: مهران علمداری
مشخصات نشر: تهران: تربت، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۲۹ ص
شابک: ۸۰۰۰-۷-۱۲۸-۷۳۵-۹۶۴-۹۷۸ :
یادداشت چاپ قبلی: فیض کاشانی، ۱۳۹۴.
موضوع: شعر دماوندی، شعر فارسی-- قرن ۱۴

آستونک خیلی قدیم‌ها

مؤلف: دکتر مهدی علمداری ناشر: انتشارات تربت

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه چاپ: اول ۱۳۹۴

تنظیم و ویرایش: مهران علمداری چاپ: هنر

شابک: ۸۰۰۰-۷-۱۲۸-۷۳۵-۹۶۴-۹۷۸

حق چاپ محفوظ برای ناشر می‌باشد

آدرس: تهران میدان بهارستان خیابان صفی‌میشاه

پلاک ۱۱۴ و ۱۱۶

تلفن: ۷۷۵۲۳۰۰۹ و ۷۷۵۲۸۷۹۳

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

فهرست

۷	مقدمه
۳۱	شهر دُماتَبند
۵۳	پی ر دُخْنه
۵۵	یاد بدشت ها
۶۱	دُوگیر آن دگ نه ^۱
۶۳	چشمه آعلا
۷۱	کاروان زنبور
۷۵	پی روئکَه
۷۹	بهار مَل قاضی
۸۱	مَل قَرِشا
۸۵	مَن چَمِدوَنَم؟
۸۹	چَقَد جَنگی؟
۹۷	بَیَرَم نَیَرَم
۹۹	هی دُدار ^۱
۱۰۱	اَوْنِه تازرو
۱۰۵	نَمِشا روزها نَفله نَباشن!
۱۰۷	صحرای چالکا
۱۰۹	بهار احمدآباد
۱۱۱	بهشت روح افزا
۱۱۵	محلّه های قدیمی دماوند

انگیزه تألیف این کتاب، ماندگار کردن اشعاری است که از سالیان پیش (دوران جوانی) به گویش دماوندی گشته ام که اکنون نیز کم و بیش به سرودن این نوع اشعار می پردازم.

اما مطلبی را که واجب است برای خوانندگان گرام، به ویژه همشریان عزیزم به قلم بیاورم، موضوع اولین شاعران یا شعرهای دماوندی است. در این باره باید بگویم ما در تاریخ هزار ساله دماوند، نویسندگان یا شاعران خیلی معروف و سرشناس نداشتیم. جز چند شاعر مطرح استثنایی که در زمانی خاص می زیسته اند که آنها هم به گویش دماوندی شعر نسروده اند، بلکه اشعارشان به زبان فارسی ضبط شده است. زیرا منطقه دماوند با وجود وسعت

زیاد، دارای جمعیت کمی بوده و تبادل فرهنگی قابل ملاحظه ای در اینجا صورت نمی گرفته است.

اما معروف ترین شاعران دماوند بیشتر بین قرن دهم تا دوازدهم هجری می زیسته اند که اغلب شاعران دوران صفوی بوده یا در آغاز دوره بازگشت ادبی ظهور کرده اند که بسیاری از آنها بویژه شاعران سبک هندی، اغلب به هند سفر کرده و در همان جا وفات یافته اند. مانند نورس دماوندی شاعر خوشنویس، صهبای دماوندی بابا اصلی دماوندی که شاگرد صائب تبریزی بوده و بعضی از رباعیاتش رساله ورد توجه است. همچنین مولانا سائل آهی دماوندی، نشاطی دماوندی، وصال سارانی و چند تن دیگر که احتمالاً عدد این شاعران به بیست نفر نمی رسد. با آثار کمی که از این شاعران مانده، می توان گفت که عده ای از اینان آثارشان مورد توجه بوده است؛ مانند بابا اصلی دماوندی، وصال سارانی، افضل سارانی و چند تن دیگر.

برای مثال نمونه های کوتاهی از بعضی شاعران این دوره می آوریم.

یک رباعی از بابا اصلی دماوندی:

جهان جام و فلک ساقی، آجل می

خلایق باده نوش مجلس وی

خلاص نیست «اصلی» هیچکس را

از این ساغ، از این ساقی، از این می

از وصال سارانی. - لی با مطلع زیر:

ناز کم کن به تبسم مکنس ای مرا

پیش اغیار مکن بهر خدا زار مرا

شعری از افضل سارانی که دردوره صفوی می ریسته است. سبکی که با این

مطلع شروع می شود:

تا باغ حسن تازه شد از نو بهار عشق گلها شکفت بر رخسار از لاله زار عشق

همین طور که مشاهده می شود، تمام اشعار باقی مانده از شعرای معروف

دماوند به فارسی بوده است و آثاری که به گویش دماوندی باشد به چشم

نمی خورد. اما آثاری کم و بیش از بعضی شعرای تهران یا ساکن تهران باقی

مانده که ثابت می کند گونه ای از این گویش در تهران قدیم بوده که قبل از

پایتخت شدن تهران بوسیله آغا محمدخان قاجار، زبان رسمی مردم تهران بوده است. این گویش علاوه بر تهران، زبان بعضی شهرک های جنوبی البرز مانند شمیران، کن، سولقان، لواسان و دماوند بوده است^۱ که به گونه های مختلف با آن سخن می گفته اند. این گویش از اطراف قزوین شروع شده و تا منادق شهر سمنان از جمله شهرهای شهمیرزاد و سنگسر رواج داشته است.

در مورد گویش قدیم تهران کتاب مکتوب زیادی برای مراجعه و مطالعه در دست نیست. زبان قدیم تهران را پهلوی دانسته اند که با بعضی لغات طبری آمیخته شده است. در مورد گویش تهرانی بهر است مطالبی را که من در صفحه ۱۳ گویش دماوندی نوشته ام^۲ در اینجا نقل می کنم.

« نمونه هایی از بعضی شعرای تهران زمان صفویه که به این نوع اشعاری سروده اند؛ شاهد این نکته است. مثلاً ملا سحری نصرآبادی در تذکره خود

۱. ر.ک. مقاله «گویش های نقاط شمالی تهران»، دکتر مهدی علمداری، ص ۱۷۸، پژوهشهای زبان و ادبیات فارسی، مرکز بین المللی زبان و ادبیات فارسی و ایرانشناسی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، و «فرهنگ عامیانه دماوند»، ناشر فیض کاشانی، و «گویش دماوندی»، مهدی علمداری، ص ۴۳ و ۴۴، ناشر فیض کاشانی.

۲. گویش دماوندی، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی.

اشعاری به زبان اهل طهران نقل می کند.

زبانش تقریباً عین زبان دهاتیان امروز شمیران و کن و سولقان است. از اشعار

ملا دجری به زبان طهرانی:

بل دیمم که به ملا نَمیشو سوته جانم به تماشا نَمیشو
 مده پیغام به اینده صته اس تا تو را نینه دلم وا نَمیشو
 زفل را وا که اگر من مری مگر تا شو نوینه جا نَمیشو

(عباس اقبال آشتیانی - ۱۳۲۷)

در کتاب قصران، دو بیتی دیگری از ملا دجری آورده شده است که

نزدیکی بیشتری با گویش امروز دماوندی و شیرانی دارد:

چپ میا راست مشو گنده مگر در مزنه
 آگه من جق میزنم مسیه و خنجر میزنه
 کافر و گور و مسلمان همه ر بزمایه
 راستش اینه که ترازوی همه شان سر میزنه

با مقایسهٔ ابیات فوق با دماوندی و شمیرانی، پیوند قدیم گویش تهرانی را با گویش های دماوندی و شمیرانی بطور آشکار می بینیم.

در گویش دماوندیان گاه و بیگاه، تک بیت ها یا رباعیات و اشعار کوتاهی جاری بوده که بیشتر به صورت ضرب المثل گفته می شده و پیران و ساله ،ردگان آنها را بر زبان می آوردند^۱.

این نوع اشعار بعضی زبان فارسی و بعضی به دماوندی بوده اند. آنچه ما در سن جوانی و کم سن در دهستان شنیده ایم و پیران و سالخوردگان بر زبان می آوردند، بسیار کم و نادر است.

برای مثال بخشی از آنها را که در خاطرم مانده و شاید نسل امروز دماوند دیگر آنها را تکرار نمی کنند و یا به کلی از آن بی خبرند، در اینجا می آورم. شاید آثار دیگری هم باشد که نسل های قبل از ما با آن می کردند و ما از آن بی خبریم. اجمالاً آنچه در ذهنم مانده در اینجا نقل می کنم و خوانندگان عزیز را برای اطلاع بیشتر دربارهٔ آنها به کتاب «فرهنگ عامیانه دماوند» ارجاع می دهم.

۱. گویش دماوندی، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی